

Halmfigurer och utklädning vid skörden och jultiden

Det är av stor vikt att få följande frågor besvarade så noggrant som möjligt. Angiv alltid den **plats**, där seden iakttagits och helst sånoga som möjligt vid **vilken tid** den förekommit. Även om tiden icke kan uppges närmare än på årtiondet så är det av vikt att få denna upplysning. Det är även värdefullt att få veta, **när en sed upphört på orten** eller **när den först brukades**. Berätta också i möjligaste mån just de seder, som Ni själv varit med om. Om Ni hört en del uppgifter, berättade av andra, men som Ni icke själv kan kontrollera, så angiv detta.

De följande frågorna äro endast avsedda som ledning vid skildring av vissa bruk under skörden och jultiden. En del av dem kan Ni säkerligen icke lämna några svar på men detta betyder ingenting. Det lilla Ni kan ha att meddela är så värdefullt. Alla de i frågorna vidrörda sederna ha heller inte förekommit på samma trakt. Men då frågelistan är avsedd att användas inom ett större område, ha alla frågorna måst medtagas till ledning.

Skriv så tydligt som möjligt, helst med bläck.
Angiv alltid Eder egen postadress.

Halmfigurer och utklädning vid skörden och jultiden

Vid skörden.

Gjorde man några särskilda figurer vid skörden av kärvar, halm eller på annat sätt utklädda? Vad kallades de och vad användes de till? Förekom det, att man förvarade dem till jultiden för något visst ändamål och vad hade man dem i såfall till?

Vid tröskningen.

Gjorde man några figurer, liknande de förut nämnda, (gubbar, gummor eller andra) vid tröskningens slut? Varför? Vad kallades de och hur sågo de ut? Vad använde man dem till? Förvarades de även efter tröskningen och vad hade man dem i såfall till? Eller kastades de bort utan att man vidare frågade efter dem? Förekom det att man skickade utklädda figurer av halm eller annat till dem, som voro sena med tröskningen eller till närmaste granne, då man själv hade slutat tröskningen?

Skördefesten eller skördegillet.

Klädde man ut någon person eller gjorde man någon figur av halm eller dylikt, liknande de förut nämnda? Varför gjorde man sådana och vad hade man dem till? Användes därtill någon särskild halm eller ev. någon särskild nek på åkern. Vad gjorde man med dessa figurer efter gillet.

Mickelsemässa eller Mikaeli.

Berätta vad Ni vet om utklädning vid mickelsemässa? Hade man även då figurer av något slag? Beskriv i såfall närmare användning och dylikt.

Nikolaus-dagen den 6 december.

Känner Ni till något särskilt sätt att fira den 6 december, Nikolaus-dagen? Vet Ni, om Nikolaus eller någon annan person med liknande namn förekom under julen? Hur såg denne ut och hur uppträdde han?

Lucia. Firades Luciadagen överhuvud taget i Eder trakt och hur gick det i såfall till? Har det varit sed med någon slags utklädning med halm eller ljus påhuvudet? Fick man kaffe eller dyl. på Luciadagens morgon? Hade man därvid några särskilda sorts bröd och vad kallades de? Förekom namnet dövelskatt eller liknande på dess bröd.

Julen.

1) Satte man upp **kärvar till fåglarna** vid jul? Vad var det för säd eller nekar, som man valde till fågelkärve? Hur såg den ut? Hur och när uppsattes den? Tog man märken för kommande års skörd o. dyl. av fågelkärvens utseende och storlek eller av vilka och hur många fåglar, som kommo till kärven? Kastades fågelkärvens halm efter julen eller hade man den till någon särskild användning?

2) Hade man **halm på golvet under julen**? Vad slags halm användes? Lekte man tillfälligt hopkomna figurer av halmen eller gjorde man särskilda figurer för ändamålet av särskild halm? Vilka lekar lekte man med halmdockor?

3) Hade man **andra figurer av halm**, som man lekte eller dansade med? Tog man märken för framtiden vid lekar med några halmfigurer?

4) Förekom det, att en **halmfigur eller halmkärve eller sädeskärve från skörden eller tröskningen** spelade någon roll vid julen? Beskriv i såfall detta sånoga som möjligt?

5) **Utdelning av gåvor vid julen.** Känner Ni från Eder trakt uppgifter om att man även i äldre tid gav varandra gåvor vid julen? Eller Nyår? Sedan när anser Ni denna sed vara känd i trakten? Hur tillgick det vid utdelningen av gåvor? Vad kallades gåvorna? Vem delade ut dem, julbocken, julgubben, tomten eller andra? Hur såg den ut, som delade ut gåvor? Beskriv sånoga som möjligt klädsel och uppträdande. Känner Ni till sådana namn som Kindken Jes, Kinken eller liknande på den som delade ut gåvorna? Förekom det julgåvor av skämtsam karaktär för att driva gäck med en eller annan person? Hur tillgick i såfall överlämnandet? Om det på Eder trakt förekomma både egentliga julgåvor och skämtsamma, avsedda för gyckel, vilken anses vara äldst av dessa båda sorter?

6) **Utklädning och kringvandring. Julspöken.** Brukade vissa utklädda personer eller hela sällskap vandra omkring under julen? Vid vilken tid på julen förekom detta? Vad kallades de utklädda? Beskriv noga deras utseende och uppträdande. När upphörde man med sådan kringvandring? Känner Ni till att man t ex på sockenstämma förbjudit dylika upptåg? Finns sådan kringvandring och utklädning kvar i någon form än i dag?

7) **Kringsändandet av halmgubbar eller andra figurer.** Förekom det att man skickade omkring halmgubbar el. dyl. under julen? Hur sågo dessa gubbar eller figurer ut och vad var avsikten med deras kringsändande? Vilken dag förekom sådan kringsändning? Eller fortgick det hela julen? Voro gubbarna försedda med sk "pass" eller andra skrivelser och smådeverser i någon form? Känner Ni till någon sådan skrivelse? Sändes sådana figurer endast till närmaste granne eller gingo de runt i hela byn? Sändes fåglar med verser till grannarna?

8) **Stjärngossar.** Brukade stjärngossar vandra omkring på trettondagen eller möjligen någon annan dag under julen? Beskriv noga deras uppträdande och klädsel. Sjöngo de någon visa? Meddela i såfall om möjligt denna, helst med melodi. Hade stjärngossarna med sig någon figur av halm? Eller var det någon av dem, som var särskilt utklädd med en avigvänd skinnpäls eller dylikt? Beskriv sånoga som möjligt de olika personerna.

9) **Knut.** När ansågs julen vara slut och hur markerade man detta? Förekom utklädning denna dag? Beskriv de utklädda figurerna? Vad kallades de och hur uppträdde de? Skickade man omkring gubbar och dylikt av halm även vid Knut eller någon annan dag för att därmed markera, att julen var slut?

Hände det att man vid någon annan tidpunkt än de ovan angivna klädde ut sig och gick omkring i bygden eller till grannarna eller att man gjorde gubbar, gummor eller andra figurer av halm eller dylikt och skickade omkring?